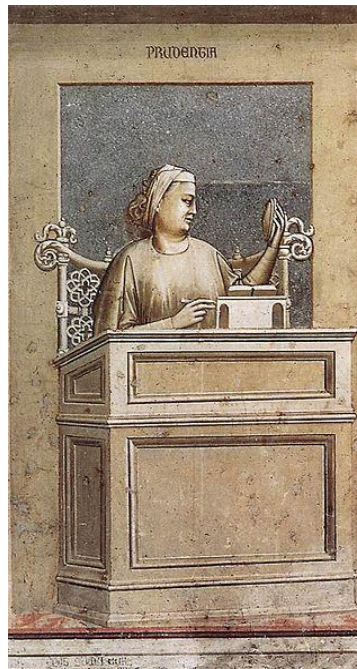

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

QUÈ ÉS L'ÈTICA DE LES VIRTUTS? UN MARC GENERAL

La pregunta fonamental de l'ètica és: *Què he de fer?* Dins l'àmbit de la filosofia, l'ètica ens proporciona "principis morals" o regles universals que ens diuen com cal actuar. La moral sempre pretén elaborar principis universals, és a dir principis que poden aplicar-se prescindint de consideracions de circumstància, d'espai i de temps. En la modernitat els principis morals universals més bàsics són els de l'utilitarisme: (*Tothom està obligat a fer accions que impliquin el major bé per al major nombre*) i el kantisme: (*Tothom està obligat a actuar només de manera que respecti la dignitat humana i els drets morals de totes les persones, és a dir, que consideri la humanitat com una finalitat i no com un mitjà*).

Principis morals com aquests se centren principalment en les accions i en els fets de les persones. Els "apliquem" preguntant-nos què exigeixen de nosaltres aquests principis en circumstàncies particulars, per exemple, quan ens plantejem si tenim dret a mentir o a suïcidar-nos. També els apliquem quan ens preguntem què demanen de nosaltres com a professionals, per exemple, advocats, metges o empresaris, o què exigim a les nostres polítiques i institucions socials. En l'última dècada, han sorgit desenes de centres i programes d'ètica aplicada dedicats a "ètica empresarial", "ètica jurídica", "ètica mèdica" o "ètica en polítiques públiques". Aquests centres estan dissenyats per examinar les implicacions que els principis morals tenen per a les nostres vides i bàsicament estudien problemes, sense preocupar-se en principi per la mena de persona que cal ser per tal d'actuar moralment.

Però tot el que ens ofereix l'ètica és l'estudi dels principis morals abstractes? No hi ha ètica més enllà de les regles? No importa quina mena de persona ets quan es tracta d'actuar moralment? Els crítics de l'universalisme de les regles han afirmat amb raó que aquest èmfasi en els principis morals desarrelats de les comunitats on s'ha d'aplicar el bé o la justícia fa olor a un culte irreflexiu i servil dels deures abstractes, com si la vida moral fos una qüestió de comprovar escrupolosament totes les nostres accions amb el que està inscrit en una taula de coses a fer i a evitar. Per als partidaris de l'ètica de les virtuts és important el caràcter de l'agent moral i

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

l'educació de les virtuts (a través de la família, l'escola, la religió, etc..) té una importància fonamental a l'hora d'actuar moralment.

Abans de fer, cal ser

Aquesta obsessió pels principis i les regles ha estat desafiada per diversos filòsofs que argumenten que l'èmfasi en els principis abstractes ignora un component fonamental de l'ètica: *la virtut*. Aquests experts en ètica assenyalen que en centrar-se en què hauria de fer la gent o en com hauria d'actuar, o el que és el mateix, allò que s'anomena l'enfocament dels principis morals es descuida el tema més important: què hauria de *ser* la gent. En altres paraules, *la qüestió fonamental de l'ètica no és "Què he de fer?" ans "Quin tipus de persona hauria de ser?" i per tant, "Quina mena de virtuts hauria de conrear per ser la persona que vull ser?"*

Ètica de les virtuts és l'afirmació segons la qual les virtuts són visibles en el caràcter, de manera que els principis morals tenen una importància secundària sense un caràcter moral previ i sense una clara consciència sobre el tipus de persona que cal ser (cosa que implica una profunda reflexió sobre la nostra humanitat), En altres paraules, cal ser una persona virtuosa per actuar segons el bé perquè fer el bé és activar la nostra humanitat.

Segons l'ètica de les virtuts, hi ha uns ideals, com l'excel·lència o la dedicació al bé comú, que hem d'esforçar-nos a conrear i que són admirables o recomanables universalment. Aquestes virtuts són dignes d'honor i hem d'esforçar-nos a portar-les a la pràctica perquè permeten el ple desenvolupament de la nostra humanitat i perquè ens beneficien com a persones, en el sentit que ens fan millors. Les virtuts serien així (com va defensar sant Tomàs d'Aquino) una via per a la plena realització d'un mateix. Aquests ideals virtuoses es descobreixen mitjançant una reflexió sobre el potencial que tenim de convertir-nos com a éssers humans dignes de tal nom.

L'ètica de les virtuts dona molta importància a les formes i al caràcter, és a dir, a la manera com apareixem davant els altres i com els altres ens reconeixen. Hem de ser i d'actuar per merèixer l'elogi dels altres (i això porta fins i tot a una certa sospita d'hipocresia i de fingiment moral o sobreactuació). Una persona virtuosa és una persona moralment bona, excel·lent o admirable que actua i se sent de la manera com la seva comunitat considera que cal ser. Però al mateix temps l'ètica de les virtuts dona molta importància a la humilitat. Segons Iris Murdoch, humilitat el respecte desinteressat per la realitat, cosa que significa que les virtuts no són invencions de ningú sinó que responen a necessitats o exigències de la realitat mateixa, entesa com el nostre entorn humà i social. L'home humil reconeix, en definitiva, tracta de respondre virtuosament a un món complex en la seva realitat.

Les "virtuts" són actituds, disposicions o trets de caràcter que ens permeten ser i actuar de manera que desenvolupi el potencial humà perquè ens permeten perseguir els ideals que hem adoptat. L'honestat, el coratge, la compassió, la generositat, la fidelitat, la integritat, l'equitat, l'autocontrol i la prudència són tots exemples de virtuts.

Plató al *Menó* afirma que les virtuts humanes són actituds fermes, disposicions estables, perfeccions habituals de l'intel·lecte i de la voluntat que regeixen les nostres accions, ordenen les nostres passions i guien la nostra conducta segons la raó i la fe. Fan possible la felicitat, el domini d'un mateix i l'alegria per portar una vida moralment bona. Viure virtuosament seria així la precondition que ens permet entendre els preceptes ètics universals. A partir d'aquesta investigació platònica, el debat sobre la virtut serà central en Aristòtil i en el cristianisme.

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

Com desenvolupa una persona les virtuts? Caràcter, hàbits i comunitat

Per als teòrics de la virtut, el primer tret moral és el **caràcter**. Les virtuts es desenvolupen mitjançant l'aprenentatge i la pràctica. Com va suggerir Aristòtil, una persona pot millorar el seu caràcter practicant l'autodisciplina, mentre que un bon caràcter es pot corrompre amb l'autoindulgència repetida. De la mateixa manera que la capacitat de córrer una marató es desenvolupa amb molts entrenaments i pràctica, també ho fa la nostra capacitat per ser justos, valents o ser compassius.

Les virtuts són **hàbits**. És a dir, un cop adquirides, esdevenen costums o característiques d'una persona. A més, la persona que ha desenvolupat les virtuts estarà naturalment disposada a actuar sempre i arreu d'una manera coherent amb els seus principis morals. Per exemple, una persona que ha desenvolupat la virtut de la generositat tendeix a ser generosa en totes les circumstàncies. Els hàbits creen confiança i construeixen un estil de vida personal que ens fa capaços de ser reconeguts per la comunitat. La persona virtuosa és la persona ètica.

Les virtuts no són, però, disposicions que apareixen en abstracte. Al cor de l'enfocament de la virtut a l'ètica hi ha la idea de **comunitat**. Els trets de caràcter d'una persona no es desenvolupen de manera aïllada, sinó dins i per les comunitats a les quals pertany, incloses la família, l'església, l'escola i altres associacions privades i públiques. A mesura que les persones creixen i maduren, les seves personalitats es veuen profundament afectades pels valors que les seves comunitats consideren significatius.

Totes les virtuts impliquen una narrativa comunitària. Els individus són construïts pels trets de personalitat que fomenten les seves comunitats i pels models a seguir que les seves comunitats proposen per imitar a través d'històries tradicionals, ficció, pel·lícules, televisió, etc. etcètera.

L'enfocament de la virtut ens insta a parar esment als contorns de les nostres comunitats i als hàbits de caràcter que fomenten i inculquen.

Des de la perspectiva de l'ètica de les virtuts, la vida moral, doncs, no és simplement una qüestió de seguir normes morals i d'aprendre a aplicar-les a situacions concretes. *La vida moral és també una qüestió d'intentar determinar el tipus de persones que hem de ser i d'atendre al desenvolupament del caràcter dins de les nostres comunitats i de nosaltres mateixos.*